

سازمان نظام صنفی رایانه ای کشور
استان تهران

سند مشکلات بخش خصوصی در حوزه امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات (افتا)

کمیسیون امنیت فضای تبادل اطلاعات (افتا)
سازمان نظام صنفی رایانه ای استان تهران
پاییز ۱۳۹۷

۱ نیاز به تبیین و تشریح چشم‌انداز آینده امنیت فناوری اطلاعات کشور

نه تنها امنیت اطلاعات در صنعت فناوری اطلاعات جایگاه ویژه‌ای دارد، بلکه در کل سیاست‌های کلان کشور نیز دارای اهمیت خاصی است و با توجه به تحولات اخیر، با امنیت ملی کشور گره خورده است.

قطعاً چنین اهمیتی نیازمند توجه ویژه، برنامه‌ریزی دقیق و تعیین نقش کلیه ارکان موثر در دستیابی به اهداف مد نظر است.

تشریح و شفاف‌سازی چشم‌انداز امنیت اطلاعات کشور و تعیین جایگاه دقیق بخش خصوصی به عنوان بازوی اجرایی دولت، فواید متعددی برای حاکمیت و بخش خصوصی دارا خواهد بود؛ با تشریح این چشم‌انداز، بخش خصوصی امکان برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری و فعالیت در بخش‌های مورد نیاز کشور و نیز نقش‌آفرینی صحیح در دستیابی به این چشم‌انداز را بدون دغدغه نامشخص یا متغیر، خواهد داشت.

حاکمیت نیز با تکیه بر توان بخش خصوصی و همراهی شرکت‌ها و متخصصان، امکان برون‌سپاری بخش‌هایی از اقدامات مورد نیاز را به بخش خصوصی داشته و بودجه و سرمایه کشور به صورت هدفمند و با تعامل سازنده صرف رسیدن به امنیت پایدار ملی خواهد شد.

هم‌اکنون به دلیل عدم وجود این تصویر جامع مد نظر، فعالیت‌های جزیره‌ای بسیاری بی‌هدف، غیرموثر و موازی چه در بخش خصوصی و چه در بخش حاکمیتی، انجام شده که سرعت رسیدن به امنیت ملی را به شدت کم کرده و توان و سرمایه‌های موجود را نیز به بیراهه می‌برد.

تدوین سند افتای کشور در سال‌های گذشته با همین هدف انجام گرفت؛ که متأسفانه هم در انطباق با شرایط روز و هم در اجرا قابل استناد و کاربردی نیست.

لذا درخواست تبیین به‌روز و تشریح این چشم‌انداز، اولین گام در راستای دستیابی به امنیت پایدار ملی با همراهی بخش حاکمیتی، نهادهای اجرایی و بخش خصوصی است.

۲ مشکلات مجوزهای لازم و تعدد آن‌ها

۲.۱ مجوزهای مرتبط با فعالیت شرکت‌های افتا

موضوع اطمینان و اعتماد، از ارکان اساسی در حوزه ارائه خدمات و فرآیندهای افتا محسوب می‌شود؛ بنابراین داشتن مجوز و یا گواهی انجام خدمت امری کاملاً طبیعی است. اما وجود مشکلات متعدد در این بخش، دریافت مجوز فعالیت یک سازمان بخصوص را با معضل جدی روبرو کرده و هزینه‌های سنگینی را به پروژه‌ها و مدیریت زمانی آن‌ها وارد کرده است. از جمله این مشکلات می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- تعدد مجوزها از متولیان این حوزه و حتی سازمان‌های بزرگ
- نبود شاخص‌های ارزیابی هماهنگ
- زمان‌بر بودن فرآیندهای دریافت مجوز
- ایجاد هزینه‌های زمانی و مالی برای شرکت‌های در حال ارزیابی
- عدم پذیرش گواهینامه‌های دریافتی در بین پیمانکاران

- سردرگمی شرکت‌ها در دریافت هر یک از مجوزها
- دریافت مستندات متعدد کاغذی زمان بر و بلااستفاده به جای استفاده از روش‌های الکترونیک

به عنوان یک راهکار می‌توان متولی مشخص و واحدی را که مورد قبول تمامی متولیان باشد تعیین کرد تا ضمن حذف مشکلات فوق بتوان از آن مجوز به عنوان مرجعی برای احراز صلاحیت خدمت در سطوح مختلف بهره برد.

۲,۲ شفاف‌سازی شرح فعالیت‌ها

پس از صدور مجوز، یکی از موارد مشکل‌ساز، عدم شفافیت شرح فعالیت‌های مجاز مرتبط با آن مجوز برای شرکت دارای مجوز است، که در عین حال شفاف‌سازی، نیازمند پایش و اطمینان از فعالیت مجموعه دارای مجوز در حیطه مجاز است.

۲,۳ مجوزها و رتبه‌بندی محصولات افتا و معیارهای مرتبط

ارزیابی تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و حتی خدمات حوزه افتا چه در تولید داخل و چه خارجی از اهمیت بالایی برخوردار است؛ اما متأسفانه فرآیند ارزیابی محصولات این حوزه تبدیل به چالشی جدی برای تولیدکنندگان آن شده؛ به طوری که بخش خصوصی برای ساده‌ترین ارزیابی‌ها، هزینه‌های مالی و زمانی زیادی را متحمل می‌شود؛ طبیعی است که چنین هزینه‌ای، فرصت حضور موثر و به موقع را از شرکت‌های تولیدکننده سلب کرده و در نهایت موجب از دست رفتن یک کسب‌وکار خواهد شد. البته ارزیابی چند باره یک محصول برای رونق کسب‌وکار آزمایشگاه‌ها یک موفقیت خواهد بود، ولیکن صاحب محصول و متقاضی آن قطعاً متضرر خواهند شد. علاوه بر آن، ضعف‌های فنی و فرآیندی آزمایشگاه‌های موجود نیز مانع دیگری برای کسب‌وکارهای این حوزه محسوب می‌شود. به منظور بهبود این فرآیند، لازم است موارد زیر مورد توجه قرار گیرند:

۲,۴ اعلام رسمی شاخص‌های ارزیابی محصولات

اعلام رسمی شاخص‌های ارزیابی محصولات باعث می‌شود تا هر تولیدکننده بتواند از آغاز، محصولات خود را مطابق شاخص‌های مدنظر در ارزیابی تولید کند؛ از این طریق هزینه‌های تحقیق و توسعه هدف‌مند شده و با درصد بالایی از احتمال دریافت گواهی، محصولی با کیفیت بالاتر تولید خواهد شد.

۲,۵ اعلام عمومی ارزیابی‌ها

لازم است تا متقاضیان محصولات امنیتی، نتایج ارزیابی‌ها را از یک مرجع واحد در اختیار داشته تا ضمن شفاف‌سازی بتوانند انتخاب صحیحی را نسبت به نیاز خود داشته باشند. در چنین فهرستی می‌توان به امتیاز محصول و حجم بازار فعلی آن نیز اشاره کرد که این موضوع باعث رقابت در راستای تولید با کیفیت مطلوب‌تر نیز خواهد شد. در حال حاضر، تنها بخش‌هایی از بدنه دولت چنین فهرست‌هایی منتشر کرده‌اند که عملاً به شفاف‌سازی این بازار کمکی نخواهد کرد.

۳ لزوم بهره‌گیری حاکمیت از توان بخش خصوصی

۳,۱ استفاده از توان فنی بخش خصوصی و تبادل نیازها و راه‌حل‌های روز

بخش عمده‌ای از فعالیت بخش خصوصی صرف بررسی فناوری‌های جدید، رخدادهای امنیتی روز و راه‌حل‌های موجود و پیاده‌سازی آن‌ها برای پاسخ به مشتریان خود می‌شود. از آنجا که سرعت عمل و کارایی راه‌حل‌ها در زمان بروز رخدادهای امنیتی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و بخش خصوصی در بیشتر موارد مجری و ساده‌ساز این راه‌حل‌ها محسوب می‌شود، تبادل اطلاعات و بهره‌گیری از توان فنی موجود در این بخش می‌تواند یاری‌رسان متولیان و سازمان‌ها در مواجهه با رخدادهای، پیشگیری از آن‌ها و انجام اقدامات اصلاحی با توجه به توان موجود در کشور باشد.

بدین منظور باید بستر تعاملی و سازوکار این تبادلات ایجاد شده تا در حد امکان با اقدامات پیشگیرانه و با سرعت عمل در زمان بروز رخدادهای بتوان پاسخگو بود. این بستر و تعاملات مداوم و به موقع با متولیان همچون مرکز ماهر می‌تواند نقش موثری در بهبود امنیت و کاهش آسیب‌پذیری داشته باشد.

۳,۲ تقویت و تحکیم ارتباط بخش خصوصی با مراجع حاکمیتی و دستگاه‌های اجرایی

آنچه تاکنون به صورت روال در حوزه افتا جریان داشته، تصمیم‌گیری حاکمیت یا متولیان و ابلاغ مصوبه‌ها به بخش خصوصی با حداقل مشورت با این بخش بوده است؛ درشرایطی که تجربه اجرایی و بخش بزرگی از دانش افتا در دست شرکت‌ها و متخصصان امنیت است. عدم استفاده و بهره‌گیری از تجربه بخش خصوصی همچنان باعث دوباره کاری‌ها، ناکارآمد بودن ابلاغیه‌ها و ایجاد مشکلات برای کسب‌وکارها می‌شود.

بخش خصوصی نیازمند ارتباط نزدیک با مراجع تصمیم‌گیر به عنوان بازوی مشورتی و اجرایی است و از انتقال تجربیات خود برای تصمیم‌های موثرتر استقبال می‌کند. این امر قطعاً موجب کوتاه‌تر شدن زمان هماهنگی دولت و بخش خصوصی، کارآمدتر شدن تصمیم‌ها با توجه به تجربیات جهانی و بومی و باانگیزه‌تر شدن بخش خصوصی برای همکاری با دستگاه‌های اجرایی خواهد شد. در همین راستا، سازمان نظام صنفی رایانه‌ای به عنوان نماینده بخش خصوصی برای ایجاد اتاق‌های فکر و تبادل نظر اعلام آمادگی کرده و درخواست کرسی ویژه سازمان در اتاق‌های موجود را از مراجع متولی دارد.

۴ بازسازی برای کسب‌وکارهای حوزه افتا

دولت به عنوان بزرگترین مصرف‌کننده این حوزه می‌تواند با اجرای برنامه‌های توسعه (مانند «تکفا» که در اواخر دهه ۷۰ و اوایل دهه ۸۰ اجرا شد)، ضمن ایجاد و توسعه بازار برای بخش خصوصی، اهداف کلان مورد نظر خود را در دستگاه‌های اجرایی عملیاتی کند. به طور مثال، می‌توان پیاده‌سازی استاندارد مدیریت امنیت اطلاعات یا ISMS (ISO/IEC 27001) که یکی از اولویت‌های چندساله دولت بوده و گسترش مورد نظر را نیافته، از طریق برنامه‌ای مشابه در سطح وسیع به نتیجه رساند. تعیین روال‌های الزامی برای ارتقای سطح امنیت سازمان‌ها و نظارت بر عملیاتی شدن آن‌ها، با مشارکت بخش خصوصی هم موجب بهبود وضعیت سازمان‌ها و هم موجب رونق بازار بخش خصوصی شده و منفعتی دو سویه خواهد داشت.

در حقیقت، نظارت بر اجرای صحیح و به موقع قوانین و ابلاغیه‌ها علاوه بر افزایش سطح امنیت سازمان‌ها در زمان مناسب، موجب بازسازی برای بخش خصوصی و تشویق فعالان این بخش به افزایش دانش و توان در راستای پیاده سازی ابلاغیه‌ها نیز خواهد شد.

۵ تسهیل‌گری در کسب‌وکارها در راستای پویاتر کردن فعالیت بخش خصوصی

در زمینه تسهیل‌گری کسب‌وکار، اصلاح قوانین دست و پاگیر و تکراری، ساده‌سازی و ایجاد معافیت در مسایلی مانند مالیات، تامین اجتماعی (بخشنامه ۱۴/۳ سازمان تامین اجتماعی)، امور مرتبط با شهرداری و ... می‌تواند راهگشا باشد.

عدم همکاری بخش دولتی و اجرایی با بخش خصوصی، مشکل بزرگ دیگری است که در صورت عدم رفع آن با تعطیلی تعدادی از شرکت‌ها و حتی تولیدکنندگان مواجه خواهیم بود. عدم پرداخت به موقع، سخت‌گیری‌های غیرمنطقی و یک طرفه در عقد قرارداد و نظارت و پرداخت و عدم پایبندی به تعهدات توسط کارفرمایان نه تنها انگیزه بخش خصوصی را از بین خواهد برد، بلکه به دلیل عدم سودآوری، این بنگاه‌های اقتصادی به تعطیلی کشیده شده و امنیت سازمان‌ها هم به نحو مطلوب تامین نخواهد شد.

مشکلات مرتبط با تحریم‌ها هم همواره گریبان‌گیر این بخش بیش از هر بخش دیگری در فناوری اطلاعات بوده است. افزوده شدن مشکلات ارزی و گمرکی در ماه‌های اخیر، بسیاری از شرکت‌های با سابقه این حوزه را به تعطیلی کشانده و لازم است دولت به دلیل اهمیت موضوع امنیت، در این بخش تسهیل‌گری ویژه‌ای اعمال کند.

تعدیل نرخ قراردادهای بر اساس تغییر نرخ ارز که منجر به انجام و اتمام مناسب و مطلوب پروژه‌ها خواهد شد، رفع موانع فعالیت در اماکن مسکونی، تدبیر لازم در مورد مشکلات شرکت‌های دانش‌بنیان و ایجاد سازوکار تامین مالی و سرمایه در گردش برای شرکت‌های فعال از طریق نظام بانکی بخشی از مسایل را حل خواهد کرد.

۶ نظارت مستمر بر نحوه اجرای قوانین و مقررات و عملیاتی شدن ابلاغیه‌ها

مجموعه قوانین و مقررات و ابلاغات کشور شامل احکامی است که می‌تواند در حوزه افتا به انحاء مختلف در زمینه تقویت بازار تقاضا (مانند الزام دستگاه‌های دولتی به استقرار نظام یا سازوکارهای امنیت اطلاعات)، تسهیل در فرآیند فروش محصولات و خدمات (مانند ماده ۷ آیین‌نامه توسعه و گسترش کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات) و افزایش گردش مالی این حوزه بسیار مؤثر باشد. متأسفانه تعداد زیادی از این قوانین، مقررات و ابلاغات مغفول مانده و یا به شکل مناسبی پیگیری نشده است؛ در نتیجه هم سازمان‌ها با مشکلات امنیتی حل نشده و احتمال آسیب روبه‌رو می‌شوند و هم بخش خصوصی با وجود توانایی در رفع آن‌ها، به کار گرفته نشده و از فعالیت باز می‌مانند.

لذا پیشنهاد می‌شود سازوکاری برای شناسایی و انتشار به صورت یکپارچه، ابلاغ، پیگیری جاری‌سازی و ارائه مشاوره در خصوص کاربری این دسته قوانین، مقررات و ابلاغات تمهید شود.

نظارت بر سطح امنیت سازمان‌ها، نحوه پیاده‌سازی و موثر بودن راهکارهای امنیتی پیاده‌سازی شده، تعهد سازمان‌ها به اجرای صحیح ابلاغیه‌ها و وجود ساختار سازمانی مناسب امنیتی دارای دانش لازم در سازمان‌ها از جمله فعالیت‌های مورد نیاز برای رفع مشکلات است.

در عین حال برخی قوانین نظیر قانون جرایم رایانه‌ای همچنان نیازمند بازنگری و به‌روزرسانی با توجه به تحولات فناوری است، و در عین حال به ضمانت اجرایی کارآمدتری نیاز داشته تا با سرعت بیشتری عملیاتی شود.

۷ رقابت‌های ناسالم ناشی از انحصار

۷.۱ جلوگیری از رفتار ناسالم ناشی از وجود انحصار

تعداد محدود تولیدکنندگان و یا ارائه‌دهندگان فعال در حوزه امنیت باعث انحصاری بودن آن‌ها شده و طبیعی است که عدم وجود رقابت، سدی بر سر راه توسعه محصولات و خدمات و در پی آن تداوم حذف شرکت‌های خصوصی خواهد بود. در این مورد لازم است محیط و شرایط مناسبی برای تولیدکنندگان و ارائه‌دهندگان این نوع محصولات و خدمات با حمایت مستمر ایجاد شود تا با تعدد محصولات بومی، با جلوگیری از انحصار، فضا برای رقابت سالم و رشد تولیدکنندگان و محصولات فراهم شود. این موضوع قطعاً از حضور محصولات بومی ناکارآمد تنها به دلیل عدم وجود محصول بهتر، ممانعت می‌کند. طبیعی است که این حمایت باید با نظارت و با توجه به خروجی متناسب و در زمان مناسب صورت گیرد.

۷.۲ ممانعت از رقابت‌های بخش دولتی و شبه‌دولتی با بخش خصوصی

به طور معمول، شرکت‌ها و سازمان‌های دولتی و نیمه‌دولتی نباید به عنوان رقیب شرکت‌های خصوصی در بازار حضور داشته و فعالیت کنند. متأسفانه این مورد در حال حاضر مشهود و در بسیاری از موارد رقابت‌های فشرده و بعضاً ناسالمی را هم ایجاد کرده است. گاهی مشاهده شده این سازمان‌ها در مناقصات عمومی و محدود و یا حتی در مواردی خارج از مناقصات در بازار شرکت کرده و به عنوان رقیب شرکت‌های خصوصی عمل می‌کنند که این موضوع باعث نابودی بخش خصوصی شده و در اجرا نیز هدف مورد نظر محقق نمی‌شود. لذا باید از ورود بخش دولتی و نیمه‌دولتی به فضای فعالیت بخش خصوصی ممانعت جدی به عمل آورد تا جلوی شکوفایی و رشد این بخش گرفته نشود.

۸ شفاف‌سازی وظایف و اختیارات متولیان حوزه افتا و ابلاغ آن برای تسهیل در همکاری

تعدد سازمان‌های متولی حوزه مزبور باعث ایجاد سردرگمی در شرکت‌های ذینفع شده است. در این خصوص چندین سازمان، موضوع تصمیم‌سازی و نظارت و کنترل را جزو وظایف و اختیارات خود می‌دانند و در این زمینه مشغول فعالیت هستند. متأسفانه این امر باعث ایجاد مانع در راستای رشد هر چه سریع‌تر سطح امنیت نیز شده است.

به نظر می‌رسد شفاف‌سازی در این خصوص و اطلاع‌رسانی آن به کلیه متولیان این حوزه امری لازم و ضروری است که ایجاد تسهیل در کسب‌وکار حوزه افتا و بهبود همکاری فی‌مابین متولیان و بخش خصوصی را در بر خواهد داشت. لازم است متولیان و محدوده فعالیت و وظایف هر یک برای بخش خصوصی مشخص شود تا از موازی کاری‌ها و تداخل کاری متولیان با یکدیگر که صرفاً رسیدن به سطح مطلوب امنیت را به تاخیر خواهد انداخت، جلوگیری شود.

۹ سرمایه‌گذاری در پژوهش و آموزش و تولید و توسعه و اشتغال‌زایی و حفظ و تقویت متخصصین داخلی

از آنجا که حساسیت و اهمیت امنیت اطلاعات با تمام بخش‌های فناوری اطلاعات متفاوت است، لزوم تولید دانش بومی و پژوهش در این زمینه باید یکی از اولویت‌های حاکمیت باشد. سرمایه‌گذاری در راستای استفاده از دانش و تجربه روز جهانی و تحقیق در کلیه لایه‌های امنیت اطلاعات و ارتباطات، پیش‌زمینه‌های حیات برای تربیت متخصصان داخلی و تولید محصولات بومی و ارائه خدمات افتا با استفاده از متخصصین داخلی است.

بدین منظور بخش خصوصی نیازمند حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در تحقیق و پژوهش و استفاده از توان بخش خصوصی در این عملیات است تا از نتایج این فعالیت تحقیقاتی، کل کشور بهره‌مند شده و دستیابی به محصولات داخلی با سرعت بیشتری انجام پذیرد. این سرمایه‌گذاری بلند مدت قطعاً در نهایت منجر به تامین نیازهای امنیت سایبری کشور با سرعت و تاثیرگذاری بیشتری خواهد شد.

متأسفانه فرآیندهای فعلی رویکرد پژوهشی مناسب را نداشته و صرفاً با رویکرد تولید است و توقع نظیر به نظیر از پژوهش نتیجه‌بخش نخواهد بود.

بنا به فرموده و تاکید مقام معظم رهبری بر اشتغال‌زایی، برای رسیدن به امنیت واقعی بومی و ملی، نیازمند فعالیت متخصصان داخلی امنیت و اشتغال‌زایی در این حوزه است. در حال حاضر تعداد کافی از افراد متخصص و آموزش دیده با تجربه عملیاتی لازم موجود نیست و یا این نیروها به دلیل عدم وجود شرایط مناسب کاری، در حال مهاجرت به کشورهای دیگر هستند. لازم است برای افزایش تعداد افراد دارای دانش مطلوب امنیت در کلیه حوزه‌ها و نگهداشت آنها و اشتغال زائی مناسب در بخش‌های مختلف افتا، سرمایه‌گذاری و تدبیر اندیشی شود.

سرمایه‌گذاری و در نظر گرفتن بودجه لازم برای تربیت نیروهای متخصص در کل کشور و فراهم کردن شرایط مناسب برای فعالیت این متخصصان و حمایت‌های غیرمستقیم از جمله باز کردن فضای فعالیت، لحاظ کردن یارانه آموزشی، ایجاد فرصت‌های اشتغال و ... می‌تواند آینده این صنعت را تضمین کرده و به توان فنی بخش دولتی و خصوصی بیافزاید.

به طور کلی برای رسیدن به امنیت مطلوب ملی، سرمایه‌گذاری دولت در این بخش ضروری است و قطعاً یکی از مهمترین ارکان آن، آموزش و پژوهش است که نتیجه مستقیم آن اشتغال‌زایی، تولید محصولات و خدمات با کیفیت بومی خواهد بود.